

Abuzər XƏLƏFOV

Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor

Rasim KAZIMOV

Pedoloji elmlər namizədi, dosent

AZƏRBAYCAN ELMİNİN QIZIL FONDU

*(AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının
bugünü və sabahı)*

XX əsrdə Azərbaycan xalqının qazandığı ən böyük nailiyyətlərdən biri onun Elmlər Akademiyasının yaranması və bununla da elm və mədəniyyəti nizin tarixində yeni mərhələnin başlanması olmuşdur.

60 ilə yaxın bir dövr ərzində Milli Elmlər Akademiyası olduqca şərəfli və mərəkəkəb bir inkişaf yolu keçmişdir.

Hazırda Milli Elmlər Akademiyamızın bir çox sahələr üzrə tanınmış alimlərinin tədqiqatları dünya elmi mərkəzlərinin diqqət mərkəzindədir, onlar tərəfindən öyrənilir və təqdir olunur.

Ölkəmizin prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin dediyi kimi, xalqın ümumi zəkası, aqlını birləşdirən Azərbaycan Elmlər Akademiyası böyük bir sərvətdir.

Mübaligəsiz deyə bilərik ki, Milli Elmlər Akademiyası xalqımızda sonsuz qürur, fərəh duyğusu oyadan elm, mədəniyyət və mədəniyyət ocağıdır.

Bu möhtəşəm elm ocağının təşkilatlanması və formalaşmasında görkəmli mütəfəkkirlərimiz və elm xadimlərimizdən M.Mirqasımov, Ü.Hacıbəyov, S.Vurğun, Y.Məmmədəliyev, M. Topçubaşov, H.Hüseynov və başqalarının əvəzsiz xidmətləri olmuşdur.

Son 60 ilə yaxın bir dövrdə xalqımızın ən böyük elm adamları: riyaziyyatçıları, fizikləri, kimyaçıları, geoloqları, bioloqları, tarixçiləri, filoloqları, filosofları, şərqşünasları, hüquqşünasları, iqtisadçılardan, sənətsünasları, memarları, mətnşünasları məhz bu möhtəşəm elm ocağında fəaliyyət göstərmiş, yazıb yaratmışlar.

Bu gün də yeni demokratik, hüquqi dövlət, bazar iqtisadiyyatı yolunu seçən Azərbaycan üçün Milli Elmlər Akademiyası aparıcı elmi qüvvə kimi çıxış edir.

Böyük qürur hissilə qeyd etmək istərdik ki, 90-cı illərdə sovet imperiyası dağıldıqdan sonra bir sıra keçmiş sovet respublikalarında Elmlər Akademiyasının ləğv edilməsi və respublikamızda da bu məsələlərin bəzi mürtece qüvvələr tərəfindən gündəmə gəlməsinə baxmayaraq xalqımız, dövlətimizin o qanlı-qadalı günlərində, ölkəmizin ağır sosial-iqtisadi böhran keçirdiyi bir vaxtda bu möhtəşəm elm məbədinə qoruyub saxlaya bildi, burada çalışan ziyalılar isə elmə sadıq olduqlarını bir daha nümayiş etdirdilər.

Son vaxtlar dövlətimizin, onun prezidenti möhtərəm Heydər Əliyev tərəfindən Milli Elmlər Akademiyasına göstərilən qayğı, maddi və mənəvi köməklik, o cümlədən əməkdaşların əmək haqlarının artırılması ona ikinci nəfəs verdi, bu elm sükançısını yaşatmaq, yeni zirvələrə qaldırmaq üçün əsaslı zəmin yaratdı.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının öz fəaliyyəti dövründə qazandığı ən böyük uğurlardan biri onun çoxsahəli kitabxana şəbəkəsinin və bu kitabxanalarda cəmləşdirilmiş, zəngin informasiya sərvətlərinin yaranması olmuşdur.

Özündə 4 milyona yaxın informasiya daşıyıcısı mühafizə edən bu möhtəşəm kitabxana şəbəkəsinin aparıcı müəssisəsi Mərkəzi Elmi Kitabxanadır.

Respublika üzrə təbiət, texniki və humanitar elmlər üzrə ən iri kitabxana sayılan, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası dünya xalqlarının 50 dilində 3 milyondan artıq ədəbiyyatı obətdə olan zəngin, universal kitab fonduna malikdir.

İlk özəyi 1923-cü ildə «Azərbaycan tədqiq və tətəbbü cəmiyyətində» yaradılmış bu möhtəşəm kitab məbədi 80 ilə yaxın bir dövr ərzində dünyanın ən böyük kitabxana-informasiya müəssisələrindən birinə çevrilərək hazırda Azərbaycan elminin qızıl fondunu təşkil edir. Bu kitabxana ölkəmizdə elmin inkişafında, ayrı-ayrı elm sahələrinin yaranması və formalaşmasında, yüzlərlə elmi kadrların yetişməsində əvəzsiz rol oynamışdır.

Kitabxananın yaranması və inkişafında müxtəlif dövrlərdə N.Nərimanov, Ə.Haqqverdiyev, H.Zeynalli, Y.Məmmədəliyev, H.Hüseynov, Z.Xəlilov, M.A.Dadaşzadə, H.Araslı, M.Topçubaşov, H.Abdullayev, Z.Bünyadov kimi böyük alimlərin bilavasitə yaxından iştirakı və xidmətləri olmuşdur.

Ən yeni tarixin sosial təcrübəsi göstərir ki, hər bir ölkənin gücü və dinamik inkişafını təmin edən əsas amil yalnız təbii sərvətlər olmayıb, həm də onun yüksək intellektual potensialıdır. Bu intellektual potensialın varlıq formalarından ən mühümü isə kitabxanalarda cəmləşdirilmiş çap əsərləri və digər informasiya daşıyıcılarıdır.

Çap əsərləri xalqın, millətin, dövlətin elmi və mədəni potensialını bütün dünyada təmsil edən mədəni sərvətdir. Bu baxımdan AMEA-nın MEK-da formalaşmış informasiya sərvətləri Azərbaycan elminin qüvvəsi və qüdrətidir.

Burada xalqımızın və dövlətimizin lideri Heydər Əliyevin kitabxanalar haqqındakı müdrik sözlərini yada salmaq yerinə düşər. «Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün, müqəddəs bir yer, mənəviyyat, bilik, zəka mənbəyidir».

Zənnimizcə, ABŞ prezidenti Corc Buşun da öz ölkəsinin kitabxanaları haqqında ifadə etdiyi aşağıdakı fikir inkişaf etmiş dövlətlərdə kitabxana işinə münasibətin təcəssümü kimi qiymətləndirilə bilər: «Qüvvətli texnika ilə təchiz edilmiş Amerika kitabxanaları ABŞ-in iqtisadiyyatda və demokratiyada dünya liderliyinin əsas rəhnidir».

Məlum faktıdır ki, müasir cəmiyyətdə elmin inkişafı müasir informasiya texnologiyasına əsaslanan kitabxanalardan səmərəli istifadə edilmədən mümkün ola bilməz. İndi kitabxanaların fəaliyyəti cəmiyyətdə getdikcə genişlənən və dərinləşən informasiyalaşdırma prosesləri ilə əlaqədar daha mürəkkəb şəkil almış, informasiya təminatı ilə əlaqədar daha çətin vəzifələrin həll edilməsinə yönəldilmişdir. Bu gün kitabxanaların və xüsusən elmi kitabxanaların fəaliyyətinin həmişə daşdığı mənası keyli dəyişmiş, zənginləşmiş və genişlənməmişdir. Bu, şübhəsiz ki, ilk növbədə kitabxanaların cəmiyyətdə baş verən informasiyalaşdırma proseslərinə inteqrasiyası ilə əlaqədardır. Bütün dünya elmi, informasiya axınının sürətlə artımı, köhnəlməsi və səpələnməsi elmdə baş verən inteqrasiya və diferensiasiya meyilləri elmi tədqiqatların kitabxana-informasiya təminatı qarşısında ciddi, keyfiyyətə yeni vəzifələr qoyur.

XXI əsr cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyətinin modernləşdirilməsi, hərtərəfli inkişafı və yüksəlişi əsri olmalıdır.

Bu baxımdan MEA-nın MEK-nın fəaliyyətində dövrün tələblərinə müvafiq əsaslı dəyişikliklərin həyata keçirilməsi, kitabxanaya diqqət və qayğının artırılması zərurəti meydana çıxır.

Etiraf etməliyik ki, MEK-nin fəaliyyəti həmişə Milli Elmlər Akademiyası rəhbərliyinin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Hələ 60-cı illərdə akademiya səhərciyinin əsas binası istifadəyə verildikdən orada kitabxana üçün xüsusi korpus ayrılmış, kitabxana dövrün müasir avadanlığı və texniki vasitələri ilə təchiz edilmişdir. MEK 90-cı illərin əvvəllərinə qədər kifayət dərəcədə maliyyə vəsaiti, o cümlədən hər il orta hesabla 40-45 min məbləğində valyuta ilə təmin edilmişdir. Bunun nəticəsində MEK-ya hər il təqribən 100 min nüsxə yeni elmi ədəbiyyat daxil olurdu.

Kitabxana hər il Elmlər Akademiyasında təmsil olunmuş elmi istiqamətlər üzrə SSRİ məkanında rus dilində nəşr edilən bütün əsərlərin pullu məcburi nüsxələrini, eləcə də xarici ölkələrdən 13-15 min adda monoqrafiyalar, dissertasiyalar, elmi əsərlər, məcmuələr, 2 min addan artıq dövrü mətbuat materialları almırdı. Bütün bunlarla yanaşı, MEK kifayət qədər yerli nəşrlər də edirdi. Mübadilə fondunun hesabına dünyanın 55 ölkəsinin 500-ədən artıq elmi müəssisəsi ilə kitab mübadiləsi təşkil edərək öz fondunu zənginləşdirirdi.

Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin diqqət və qayğısı nəticəsində vaxtaşırı kitabxananın strukturu təkmilləşir, status artır, maddi-texniki bazası güclənir, işçilərin fəaliyyətinin maddi və mənəvi stimullaşdırılması siyasəti həyata keçirirdi.

70-80-cı illərdə MEK artıq SSRİ məkanında yüksək nüfuz qazanmış iri kitabxana informasiya elmi müəssisəsi kimi tanınırdı. Kitabxananın bazasında kitabxanaçılıq, biblioqrafiya və elmi informasiya problemləri üzrə ümumittifaq və respublika əhəmiyyətli elmi konfranslar, seminar və müşavirələr təşkil edirdi.

MEK hər il elmin müxtəlif problemləri və görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinə həsr olunmuş, 50-60 çap vərəqi həcmində əsaslı biblioqrafik əsərlər çap edir, elmi-tədqiqat müəssisələrinə operativ informasiya xidməti sistemi tətbiq edirdi.

MEK akademiyanın elmi-tədqiqat müəssisələrindəki kitabxanaların fəaliyyətini istiqamətləndirir, onlara mətdodik köməklik göstərir, kitabxana işçilərinin peşə səviyyəsinin yüksəlməsi məqsədilə kurslar, seminarlar və praktikumlar təşkil edirdi.

Kitabxanada yaradılmış elmi-tədqiqat şöbəsində Azərbaycan da kitabxana işinin tarixi və nəzəri problemləri, elmi işçilərə kitabxana xidmətinin optimallaşdırılması istiqamətində tədqiqatlar aparılırdı.

Təsədüfi deyildi ki, MEK dəfələrlə elmi kitabxanaların ümumittifaq müsabiqələrinin qalibi diplomlarına layiq görülmüşdü.

Şübhəsiz ki, MEK-rın əldə etdiyi bütün bu nailiyyətlər Milli Elmlər Akademiyası rəhbərliyinin dəstəyinin və qənaətbəxş maddi-texniki təminatının nəticəsi idi.

90-cı illərdən başlayaraq məlum səbəblərdən, o cümlədən SSRİ məkanında vahid informasiya sisteminin pozulması səbəbindən MEK-nin fəaliyyətində böhran vəziyyəti yaranırdı. Belə vəziyyət özünü ilk növbədə elmi-informasiya qatlığında göstərdi. Maliyyə çatışmazlığından kitabxana fondunun yeni ədəbiyyatla tamamlanması işində ciddi boşluqlar yaranırdı, elmi tədqiqatların operativ informasiya təminatı dayandırıldı. Kitabxananın maddi-texniki bazası zəiflədi, onun yeni, müasir kompüter texnologiyası ilə təmin edilməsi ləngidi, beynəlxalq əlaqələri məhdudlaşdırıldı. Eyni zamanda akademiya da kitabxana-informasiya sisteminin idarəetmə mexanizmi elmi də yeni reallıqlara uyğun şəkildə təkmilləşdirilə bilmədi.

Bütün bunlar elmi işçilərin MEK-dan istifadə intensivliyini zəiflətdi, bu da öz növbəsində Milli Elmlər Akademiyasında aparılan elmi tədqiqatların keyfiyyət və kəmiyyət göstəricilərinə mənfi təsir göstərdi.

Sevindirici haldır ki, son vaxtlar MEA-nın rəhbərliyi, xüsusən Akademiyanın prezidenti Mahmud Kərimov tərəfindən MEK-ya diqqət artmış, onun fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində bir sıra əhəmiyyətli işlər görülmüşdür.

Kitabxananın maddi-texniki təminatının güclənməsi kadr potensialının strukturunun təkmilləşdirilməsi rəhbərliyinin demokratik seçki üsulları ilə seçilməsi və s. tədbirlər, şübhəsiz ki, təqdirləniyəliqdir.

Eyni zamanda bu gün MEA-da elmi tədqiqatların kitabxana-informasiya təminatında hələ öz həllini gözləyən problemlər çoxdur. Bu problemlərin həlli ilk növbədə MEK-nin fəaliyyətinin köklü şəkildə yenilənməsi zərurətini irəli sürür. Biz bu yeniləşməni təmin edən elmi-təşkilatı işlərin mühüm istiqamətlərini belə görürük:

- Zənnimizcə, ilk növbədə MEA sistemində elmi tədqiqatların kitabxana-informasiya təminatında MEK-nin rolunu yaxın gələcəkdə onun fəaliyyətinin sistemli inkişafının mühüm istiqamətlərini müəyyənləşdirən konsepsiya yaradılmalıdır.

Bu konsepsiya qarşdakı 10-12 il ərzində MEK -nin informasiya ehtiyatlarının inkişaf meyillərini, onların istifadə səmərəliliyinin artırılması yollarını, oxuculara kompleks xidmət proseslərinin informasiyalaşdırılması istiqamətlərini, eləcə də kitabxananın strukturunun, maliyyələşdirilməsi və maddi-texniki təminatının, kadr potensialının və idarəetmə mexanizminin yerləşdirilməsini təmin edəcək elmi əsaslarda qurulmuş strateji proqram olmalıdır;

- MEK-nin fəaliyyətini normal vəziyyətə salınması məqsədilə ən mühüm və təxirəsalınmaz tədbirlər, onun maliyyələşdirilməsinin qənaətbəxş səviyyəyə qaldırılması olmalıdır.

Kitabxananın illik büdcəsi ona yerli ədəbiyyatla yanaşı, ABŞ, Rusiya, Qərb və Şərqi ölkələrində buraxılan və MEA-nun elmi istiqamətlərinə müvafiq müxtəlif çap əsərlərini, xüsusən dövrü orqanları və elektron nəşrlərini əldə etmək imkanı yaratmalıdır.

Bu məqsədlə kitabxananın əvvəlki illərdə olduğu kimi, kifayət məbləğdə valyuta ilə təmin edilməsi olcuqca vacibdir.

Unutmaq olmaz ki, elmi informasiyaya qoyulan kapital heç vaxt səmərəsiz olmur. Onun səmərəsi özünü mütləq elmi tədqiqatların nəticəsində göstərir.

Əks halda, məşhur ingilis alimi, elmşünaslığın banisi, Nobel mükafatı laureatı C.Bernqalın dediyi kimi: «Elm prosesi yeni informasiya ilə təmin edilmədikdə, tədqiqatçılar əksər hallarda «velosiped» icad etməyə məhkum olurlar».

- MEK-nin informasiya ehtiyatlarının zənginləşməsində maliyyə baxımından baha başa gələn ənənəvi çap materialları ilə yanaşı, həmin materialların, xüsusən dövrü nəşrlərin elektron versiyalarının əldə edilməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Məlumdur ki, son illər Rusiya Elmi Kitabxanaları tərəfindən xüsusi proqramlar çərçivəsində müxtəlif elm sahələri üzrə dünya dövrü orqanlarının məzmununun elektron versiyaları hazırlanıb kitabxanalara təqdim edilir. Belə proqramların əldə edilməsi kitabxanalara ənənəvi üsuldan təqribən 15-20 dəfə ucuz başa gəlir. Beləliklə, istər iqtisadi, istərsə də informasiyanın operativliyi baxımından kitabxananın fondunun yeni informasiya daşıyıcıları ilə tamamlanmasında elektron nəşrlərin alınması tədricən ön plana çəkilməlidir.

- MEK-nin informasiya potensialının inkişafı vəzifələri onun ədəbiyyat mübadiləsi istiqamətində beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi zərurətini irəli sürür. Bu sahədə zəngin təcrübəyə və ənənələrə malik olan MEK üçün ölkəmizin üstünlüklü şəraitində

daha geniş imkanlar yaranmışdır. Respublikada dünyanın aparıcı dövlətlərinin səfirlərinin mövcudluğu, informasiya azadlığının təmin edilməsi, beynəlxalq əlaqələrdə sovet rejimindən miras qalmış bürokratik çəngəllərin aradan qaldırılması, «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda kitabxanaların beynəlxalq əlaqələrinin hüquqi bazasının yaradılması, nəhayət, ölkəmizdə müxtəlif beynəlxalq yardım və inkişaf fondlarının fəaliyyəti, MEK-nin dünya kitabxanaları və digər elmi təşkilatları ilə ədəbiyyat və informasiya mübadiləsi istiqamətində əməkdaşlıq fəaliyyətinin inkişafı, kooperasiya və əməkdaşlıq üçün əlverişli şərait yaratmışdır ki, belə şəraitdən MEK daha səmərəli istifadə etməklə özünün informasiya ehtiyatlarını və bütövlükdə fəaliyyətini əsaslı surətdə təkmilləşdirə bilər.

Xatırlatmaq istəyirik ki, beynəlxalq kitab mübadiləsi iqtisadi baxımdan çox əlverişlidir. Çünki manatla alınan yerli nəşrlərin valyuta tələb edən xarici nəşrlərlə mübadiləsi kitabxananın maliyyə vəsaitinin daha səmərəli istifadəsini təmin edir.

Beynəlxalq kitab və informasiya mübadiləsinin bir mühüm üstünlüyü də ondadır ki, mübadilə prosesində bir tərəfdən dünya elminin nailiyyətləri Azərbaycan elmi ictimaiyyətinə çatdırılırsa, digər tərəfdən, ölkəmizin alimlərinin əsərləri xarici ölkə kitabxanalarına daxil olur ki, bu da öz növbəsində elminizin uğurlarının dünya miqyasında tanınmasına və təbliğinə xidmət edir.

- MEA-nın MEK-nin fəaliyyətinin yeniləşməsinin ana xəttini dünyada baş verən kitabxana-informasiya prosesləri kontekstində oxuculara xidmət sisteminin yenidən dərk olunması və bu sistemin müasir modelinin hazırlanıb həyata keçirilməsi təşkil etməlidir.

Inkişaf etmiş ölkələrin kitabxana təcrübəsi sübut edir ki, bu gün oxuculara kitabxana xidmətinin optimallaşdırılması yalnız və yalnız elmi prinsiplər və müasir informasiya texnologiyası əsasında mümkündür.

Hazırda dünyada baş verən qlobal informasiyalaşdırma prosesləri oxuculara və xüsusən elmi işçilərə kitabxana xidmətinin fəlsəfəsini dəyişmiş, bu işi ənənəvi kitab verilişindən dünya informasiya məkanından tam, dolğun, operativ və kompleks şəkildə istifadə etmək səviyyəsinə qədər inkişaf etdirmişdir.

Bu baxımdan MEK-da oxuculara xidmət prosesinin hələ də köhnə, primitiv şəraitdə olmasını etiraf etməyə məcburuq.

Müasir dövrdə MEK-də oxuculara xidmət işi elmi proseslərin informasiya təminatının dinamikliyini nəzərə almaqla keyfiyyət və təşkilati baxımdan yeni mütərəqqi iş üsulları ilə zənginləşməlidir.

Bu iş üsulları özündə kompüter texnologiyasına əsaslanan SD-ROM elektron nəşrləri, elektron poçtu, elektron kataloqları, məlumat bazaları və məlumat bankları internet məkanında istifadə etmə, ON-LİNE ədəbiyyat axtarış və sifariş və s. səmərəli xidmət vasitələrini birləşdirən proqramlaşdırılmış sistemli fəaliyyət kimi həyata keçirilməlidir.

Oxuculara xidmət prosesi eyni zamanda, MEA-nın elmi istiqamətlərinə, tədqiqatçıların informasiya tələbatlarına tam uyğunlaşmış çevik, müntəzəm sürətdə təkmilləşən idarəetmə mexanizminə malik olmalıdır.

Şəbhsiz ki, oxuculara xidmət işinin müasir informasiya texnologiyası əsasında yeniləşməsi ilə əlaqədar meydana çıxan məsələlərin həlli MEK-nin maddi-texniki bazasının əsaslı surətdə gücləndirilməsini tələb edir.

Oxuculara xidmət prosesinin kompleks avtomatlaşdırılması üçün tətbiqi proqram paketinin hazırlanması, zəruri olan texniki qurğular və vasitələrin, o cümlədən kompüter şəbəkəsi, kommunikasiya elektrik, mühafizə avadanlıqlarının alınması, rabitə xətləri və kanallarının yaradılması, eləcə də yerləşdirmə və quraşdırma işləri avtomatlaşdırılmış, işçi yerlərinin hazırlanması və s. tədbirlərin həyata keçirilməsi xeyli vəsait tələb edəcəkdir. Biz belə düşünürük ki, bu prosesin həyata keçirilməsində dövlət vəsaiti ilə yanaşı, beynəlxalq yardım fondlarının maliyyə köməyindən daha fəal və məqsədyönlü istifadə edilməlidir.

Onu da qeyd edək ki, son illər MEK bu istiqamətdə müəyyən təcrübə əldə etmişdir. Lakin bu təcrübə hələlik sistemli fəaliyyətə çevrilməmiş, alınan qrantlar isə oxuculara xidmət ilə əlaqədar əsaslı problemlərin həllinə yönəlməmişdir.

Zənnimizcə, bu gün MEK-nin fəaliyyətində kitabxana informasiya proseslərinin kompleks avtomatlaşdırılmasının və bu çərçivədə oxuculara xidmət işinin tam informasiyalaşdırılmasını həyata keçirən qrant proqramının tərtib edilməsi və müvafiq donor təşkilatları tərəfindən bu proqramın maliyyə dəstəyini təmin etmək prioritet istiqamət olmalıdır.

Mərkəzi Elmi Kitabxananın fəaliyyətinin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılmasının ən mühüm şərtlərindən biri də onun

kadr potensialının qüvvətləndirilməsidir. Bu məsələ ilə əlaqədar xatırlatmaq istərdik ki, dünyanın ən qədim və humanist peşələrindən biri olan kitabxanaçılıq peşəsi keçmiş kitabdarlar və klassik kitabxanaçılardan başlayaraq müasir dövrə qədər öz missiyasını hər bir dövrün elmi, mədəni tələbatına kifayət qədər səmərəli xidmət göstərmişdir. Bu gün isə kitabxanaçı peşəsi öz klassik mənasını və missiyasını cəmiyyətin inkişafının reallıqlarına uyğun şəkildə yeniləşdirmişdir. Hazırda kitabxanaçılıq peşəsi özündə «Kitabxanaçı-bibliograf», «Kitabxanaçı-informator», «Kitabxanaçı-sosioloq», «Kitabxanaçı-analitik», «Kitabxanaçı-marketoloq», «Kitabxanaçı-texnoloq», «Kitabxanaçı-məncer» «Kitabxanaçı-politoloq» və s. ixtisasları birləşdirən sosial, elmi, mədəni kommunikasiya peşəsinə çevrilmişdir.

Beynəlxalq standartlara görə müasir kitabxanaçılar dünyada informasiya axınının inkişaf qanunauyğunluqlarına dərinlən bələd olan, kompüter texnologiyasını mənimsəmiş, bir neçə dildə təmasda olmaq bacarığına, malik, yüksək intellektual səviyyəli ziyalı təbəqəsidir.

Bu kontekstdə MEK-nin kadr potensialına, onun kollektivinə və xüsusən aparıcı mütəxəssislərinə verilən peşə tələblərində, əsaslı keyfiyyət dəyişikliklərinin aparılması zərurəti aktuallaşır.

Etiraf etməliyik ki, bu gün, Milli Elmlər Akademiyası sistemində çalışan kitabxanaçılar respublikanın təqribən 40 minlik kitabxana işçiləri sırasında ən yüksək maaşla təmin edilən işçilərdir.

Milli Elmlər Akademiyası sistemində elmi işçilərin əmək haqlarının artırılmasının kitabxana işçilərinə də şamil edilməsi dövlətimizin, akademiyanın rəhbərliyinin kitabxana işinin elmin inkişafındakı rolunun yüksək qiymətləndirilməsindən xəbər verir ki, bu da çox sevindirici haldır.

Akademiya sistemində kitabxana işçilərinə göstərən qayğı kitabxanalarda ilk növbədə MEK-də kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi işində yeni daha yüksək meyarların tətbiq edilməsini tələb edir.

Biz belə güman edirik ki, MEK-nin rəhbərliyi ilə yanaşı kitabxananın şöbə və qrup müdirləri, aparıcı mütəxəssisləri də (baş kitabxanaçılar, baş bibliograflar) mütləq müsabiqə yolu ilə seçilməlidirlər.

Kitabxanaya kadrlar seçilərək BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin magistraturasını bitirənlərə, habelə xarici dilləri və kompüter texnikasını bilənlərə üstünlük verilməlidir.

Eyni zamanda MEK-da MEA-nın kitabxana şəbəkəsinin əməkdaşlarının peşə səviyyəsinin yeniləşməsinə və yüksəldilməsinə təmin edən ixtisasartırma sistemi yaradılmalıdır. Müvafiq tədris planı və proqramları əsasında təşkil edilmiş ixtisasartırma prosesində kitabxana işçiləri dünya kitabxana-informasiya məkanında baş verən yeniliklərə xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

Bu məqsədlə MEK-da grant proqramları əsasında kitabxana-informasiya problemləri üzrə beynəlxalq seminar – treninqlərin təşkil edilməsi olduqca vacibdir.

MEK-nin kadr potensialının təkmilləşdirilməsində perspektivli əməkdaşların xarici ölkələrin kitabxanalarında və ilk növbədə Rusiya Elmlər Akademiyasının kitabxanalarında stajorluq keçməsi faydalı olar.

Zənnimizcə, EA-nın sisteminin kitabxana işçilərinin vaxtaşırı attestasiya edilməsi də kadr tərkibinin təkmilləşməsinə yönəlmiş tədbir ola bilər.

Nəhayət, bizə elə gəlir ki, MEK-nin kadr potensialının qüvvətləndirilməsi istiqamətində olduqca əhəmiyyətli tədbirlərdən biri də kitabxanaya «elmi müəssisə» statusunun verilməsi olar. Bu status MEK -ya kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq, elmi informasiya və digər sahələrdə yüksək elmi potensiala malik alim- mütəxəssislərin cəlb edilməsinə əlverişli şərait yaradır, onun bazasında profilli istiqamətlər üzrə aspirantura xətti ilə elmi kadrların hazırlanması üçün geniş imkanlar açır. Onu da qeyd etmək ki, Rusiya və keçmiş sovet respublikaları EA MEK-nin əksəriyyəti bu statusa malikdirlər.

Bir sözlə MEA-nın MEK-nin elmi əsaslarla qurulmuş, kadr siyasətinin strateji proqramı yaradılıb həyata keçirilməlidir.

- Məlum olduğu kimi hər bir elmi müəssisənin normal fəaliyyətini təmin edən mühüm amillərdən biri də onun struktur quruluşudur. Bu baxımdan bizim qonaqımıza görə MEK-nın müasir strukturunu qənaətbəxş saymaq olmaz.

Son vaxtlar kitabxananın quruluşunda edilmiş «yeniliklər», məntiqsiz dəyişikliklər özünü doğrultmur. Belə ki, elmi kitabxanaların fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindən birini təşkil edən «elmi biblioqrafiya» şöbəsinin ləğv edilib onun «nəşriyyat» şöbəsi

ilə əvəz edilməsini, «elmi-texniki informasiya» şöbəsinin quruluşunun heçə endirilməsini, ədəbiyyatın kataloqlaşdırılması ilə əlaqədar struktur dəyişikliklərini, eləcə də elmi-tədqiqat və metodik şöbələrin fəaliyyətinin faktiki olaraq ləğv edilməsini, bu gün ehtiyac duyulmayan yeni kütləvi işlər şöbəsinin yaradılmasını və s. lüzumsuz təşkilati tədbirlərin qeyri-məntiqli olduğunu sübut edən kifayət qədər əsaslar vardır. Bunun üçün Rusiya və digər ölkələrin elmi kitabxanalarının strukturu ilə tanış olmaq da kifayət edərdi.

Biz bu məqalədə heç də MEK-nın müasir texnoloji prinsiplərə əsaslanan struktur quruluşunun sxemini təqdim etmək fikrində deyilik. Məqsədimiz sadəcə olaraq MEK-nın struktur quruluşunun, onun şöbə və bölmələrinin hazırkı ştat cədvəli əsasında dünya təcrübəsi kontekstində yenidən baxılması zərurətini nəzərə çatdırmaqdır.

- MEK-nın fəaliyyətinin yaxın gələcəkdə dünya standartları səviyyəsinə qaldırılmasının mühüm şərtlərindən biri də onun idarəetmə mexanizminin təkmilləşməsidir.

- Kitabxananın idarə olunma problemi çoxşahəli olduğundan biz bu problemin bəzi məsələlərinə toxunmaq istəyirik.

- Əvvəla məqaləmizin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi MEK-nın fəaliyyəti onun inkişaf strategiyasını əks etdirən konsepsiya əsasında idarə olunmalı və tənzimlənməlidir.

- İlk növbədə kitabxananın müasir sosial funksiyalarını müəyyonlaşdırən nizamnaməsinin, yeni variantı hazırlanmalı, eləcə də onun şöbələrinin, digər bölmələrinin, həmçinin işçilərin funksiyanal vəzifələrini və mühüm texnoloji proseslərini tənzimləyən normativ sənədlərin müasir vəzifələrə uyğun yeni variantları hazırlanıb MEA-nın Rəyasət Heyəti tərəfindən təsdiq edilməlidir.

- MEK-nın fəaliyyətinin yeniləşməsi ilə əlaqədar meydana çıxan problemlərin operativ həllində MEA-nın Rəyasət Heyətinin Kitabxana Şurasının rolu gücləndirilməli və səlahiyyətləri genişləndirilməlidir. Bu məqsədlə kitabxana şurasının tərkibinin təkmilləşdirilməsi, bəzi «fəxri üzvlərin» işgüzar alimlərlə əvəz olunması, eləcə də şuranın fəaliyyətinə respublikanın tanınmış kitabxanaşünas alim və mütəxəssislərinin cəlb edilməsi faydalı olardı.

- Kitabxana şurası ilə yanaşı MEK-nın elmi-metodik şurasında da respublikanın təcrübəli kitabxana mütəxəssislərinin iştirak etməsi onun fəaliyyətinə səmərəli təsir göstərərdi.

- Müasir dövrdə MEK-nin idarə olunmasında demokratik, sağlam, işgüzar iqlim yaradılmalı, süni inzibatçılıq, birokratizm, diletantlıq və digər zərərli ünsürlər aradan qaldırılmalıdır.

- Nəhayət, MEK-nin fəaliyyətinin elmin müasir tələblərinə uyğun şəkildə təkmilləşdirilməsi onun müstəqil bina ilə təmin edilməsi zərurətini irəli sürür.

- Bu məqsədlə yaxın gələcəkdə kitabxana üçün Akademiya şəhərciyində 5 milyonluq kitab fondu sahəsi, ixtisaslaşdırılmış oxu zalları və kabinetləri olan, müasir texniki vasitələri ilə təchiz edilmiş, nadir və unikal nəşrlərin mühafizəsini təmin edən xüsusi şəraitə malik yeni binanın tikilməsi ən vacib vəzifə kimi meydana çıxır.

- Zənnimizcə, MEA-nın rəhbərliyi tərəfindən bu işin həyata keçirilməsi elminizə çox böyük töhfə olardı.

- MEK-nin müstəqil bina ilə təmin edilməsi alimlərə həftə ərzində fasiləsiz və iki növbəli xidmət göstərilməsi üçün şərait yaradılması ilə yanaşı, elmi tədqiqatları kitabxana-informasiya təminatında keyfiyyətə yenə tarixi mərhələ olardı. Əlbəttə, bu iş nəzərə qarpan dərəcədə kapital qoyuluşu tələb edəcəkdir. Bununla əlaqədar xatırlatmaq istərdik ki, Yaponların məşhur »Kimi informasiyaya malikdirsə, o dünyaya malikdir« ifadəsində çox böyük həqiqət vardır.

- Odur ki, alimlərimizin informasiyaya malik olması naminə çəkilən xərc özünü mütləq doğruldacaqdır.

- Biz əminik ki, MEA-nın möhtəşəm informasiya mənbəyi olan MEK, onun zəhmətkeş kollektivi elminizin inkişafına daha layiqli, daha səmərəli xidmət göstərəcəklər.

*Халафов А.А.
Кязимов Р.А.*

Золотой фонд Азербайджанской науки

Резюме

В статье освещены важнейшие проблемы совершенствования деятельности центральной научной библиотеки Национальной Академии Наук Азербайджана в информационном обществе.

Tacəddin QULIYEV

*Kitabxana fondu və kataloqların
təşkili kafedrasının müdiri,
tarix elmləri namizədi, dosent*

AZƏRBAYCAN HƏMKARLAR İTTİFAQI KİTABXANALARI 1981-1985-ci illərdə

2-ci məqalə

1981-1985-ci illərdə respublikamızda həmkarlar ittifaqlarının kitabxana şəbəkəsi sənayenin, yeni zavod və fabriklərin, elmin və mədəniyyətin inkişafı ilə birlikdə artırdı. Bu dövrdə elə bir zavod, fabrik, sovxoz və digər sənaye müəssisəsi yox idi ki, orada həmkarlar ittifaqları kitabxanası və bu kitabxanaların zəngin fondu olmasın.

Respublikanın həmkarlar ittifaqları kitabxanalarının ən xarakterik cəhəti o idi ki, bunlar istehsalat daha çox yaxınlaşdırılmış və onların hər biri müəyyən oxucu kollektivinə-müəssisələrin əməkdaşlarına xidmət göstərirdi və buna görə də onların sorğularını ödəmək üçün daha çox imkanlara malik idi. Həmkarlar ittifaqları kitabxanaları oxucuların istehsalat sorğularına xidmət etmək üçün öz fondlarını məhdud xüsusi ədəbiyyatla yox, nisbətən geniş istifadə üçün, kütləvi istehsalat təhsili üçün, o cümlədən ali, orta ixtisas və texniki-peşə məktəblərində xüsusilə qiyabi təhsil alan oxucular üçün nəzərdə tutulan kitablarla komplektləşdirirdilər.

Respublika həmkarlar ittifaqları kitabxana fondlarının 1981-1985-ci illərdə formalaşdırılması haqqında 1-ci məqalədə geniş bəhs edilmişdir.

Kitabxana fondlarının düzgün komplektləşdirilməsi kitabxana işçilərinin qarşısında duran mühüm vəzifə olduğu kimi, fondun işlənməsi, sistemləşdirilməsi, kataloqlaşdırılması və nəhayət, fondun oxucular arasında geniş təbliğ edilməsi də vacib iş prosesidir.